

Συνοικία Βαρόσι

Η γειτονιά Βαρόσι (1914 - 1918)¹

Σύμφωνα με τον Ελβιγιά Τσελεμπή, ο οποίος επισκέπτεται τη Φλώρινα μεταξύ του 1668 - 1671, στην πόλη υπάρχουν έξι συνοικίες. Το 1907, καταγράφονται επτά συνοικίες: 1. Τσιφλίκι (άνω και κάτω), 2. Τσουκαλάδικα ή αγγειοπλαστών, 3. Αρναούτ Μαχαλάς ή Αλβανική συνοικία, 4. Τσουκούρ Μαχαλά ή τσολάκ Τσεσμέ, 5. Βαρόσι, 6. Μουσουλμανικός Μαχαλάς και 7. Αρμεντσακλήδων ή Τριβουνιώτικος Μαχαλάς. Η δημιουργία των συνοικιών οφείλονταν κυρίως στην αύξηση του πληθυσμού της πόλης της Φλώρινας, καθώς και στις επαγγελματικές δραστηριότητες των κατοίκων². Επίσης, χρήσιμα στοιχεία για την κατανομή του πληθυσμού μας δίνει και ο εκλογικός κατάλογος του 1914-1915, όπου παρουσιάζονται οι Χριστιανοί, οι Μουσουλμάνοι και οι Εβραίοι να κατοικούν σε εννέα μαχαλάδες ή εκλογικά τμήματα³.

Το Βαρόσι ήταν μία από τις χριστιανικές συνοικίες της Φλώρινας, που δημιουργήθηκαν και αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια της οθωμανικής κυριαρχίας και η οποία αναφέρεται στα αρχεία της Μητρόπολης Μογλενών, στον *Κατάλογο Ενοριών* του 1905. Εκτείνονταν κατά μήκος του ποταμού Σακουλέβα και από τις δύο όχθες του. Η πλειοψηφία των σπιτιών ήταν χτισμένα στη νότια όχθη του ποταμού, μέχρι του πρόποδες του βουνού. Από τη βόρεια όχθη, τα σπίτια ήταν χτισμένα όλα παραποτάμια στην οδό πρώην Λ. Ελευθερίας.

¹ Φωτοθήκη Λέσχης Πολιτισμού Φλώρινας.

² Κασκαμανίδης, Ι. (2004). Οθωμανική τοπογραφία της Φλώρινας στις αρχές του 20^{ού} αιώνα. Στο Α. Ανδρέου (επιμ.), *Πρακτικά Συνεδρίου «Φλώρινα 1912 - 2002» Ιστορία & Πολιτισμός*. Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας και Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών (Α.Π.Θ.), 75 - 104.

³ Ανδρέου, Α. & Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (2008). Η Φλώρινα της οθωμανικής περιόδου σύμφωνα με τον εκλογικό κατάλογο του 1914 - 1915. Στο Μ. Σουλιώτης (επιμ.), *Necati Cumali (1921 - 2001). Ένας Τούρκος συγγραφέας από τη Φλώρινα*. Φλώρινα: Βιβλιολογεϊόν, 65 - 88.

Ανατολικά, έφτανε μέχρι την Πλατεία Σχολείων και δυτικά έως την αρχή της οδού Αιμιλιανού⁴.

Οι όχθες του ποταμού⁵

Ο όρος *Βαρόσι* προέρχεται από τη λέξη *var*, ιρανικής προέλευσης, που σημαίνει οχυρό. Στη συνέχεια, χρησιμοποιήθηκε από τους Ούγγρους ως *Varos*: πόλη και κατέληξε στα σερβοκροατικά ως *Βαρόσι*: κέντρο πόλης, οχυρωμένο τμήμα της πόλης. Στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, χρησιμοποιήθηκε ο όρος κύρια για την ονομασία των συνοικιών που δημιουργήθηκαν έξω από το κάστρο της πόλης, ως προάστια⁶. Ο Ν. Τοντόροφ ερμηνεύει το *Βαρόσι*, ως το προάστιο της μεσαιωνικής βαλκανικής πόλης και κατά την οθωμανική εποχή, το χριστιανικό τμήμα της πόλης⁷.

Στη Βυζαντινή περίοδο, ο πυρήνας της πόλης της Φλώρινας εντοπίζεται στους πρόποδες του λόφου του Αγίου Παντελεήμονα και το ποτάμι, στην περιοχή του Βαροσίου και δυτικότερα. Η υπόθεση αυτή βασίζεται στην ύπαρξη βυζαντινού λουτρού στο Βαρόσι κοντά στο ποτάμι. Επί Τουρκοκρατίας, το Βαρόσι παραμένει ο πυρήνας και μάλιστα στα δυτικότερα (άνω Μαχαλάς) μέχρι τον 18^ο αιώνα κατοικούσαν μόνο Μουσουλμάνοι. Χριστιανοί κατοίκησαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Μετά το 1905, ο Ταχσίν Ουζέρ πραγματοποιεί πολλά έργα (δημόσια

⁴ Κασκαμανίδης, Ι. (2004). *ό.π.*

⁵ *Φωτοθήκη Λέσχης Πολιτισμού Φλώρινας.*

⁶ Χ. Ζαρκάδα. (1988). Το Βαρόσι της Έδεσσας. *Αρχαιολογία*, 26, 45 - 53.

⁷ Τοντόροφ, Ν. (1986). Η βαλκανική πόλη, 15^{ος} - 19^{ος} αιώνας. (μτφρ. Ε. Αβδελά & Γ. Παπαγεωργίου). Αθήνα: Θεμέλιο. τ. 1, 48.

κτίρια και εκλεπτισμένες κατοικίες) και έτσι αλλάζει η αρχιτεκτονική εικόνα της Φλώρινας⁸.

Τα εκπαιδευτήρια της περιόδου της Τουρκοκρατίας εμφανίζονται στη παραποτάμια λεωφόρο στο Βαρόσι⁹, καθώς χτίζονται στις αρχές του 20^{ου} αιώνα το Παρθεναγωγείο και το Αρρεναγωγείο της Φλώρινας. Εκτός από τα ελληνικά σχολεία, στην περιοχή στεγάζεται και το εξαρχικό εκπαιδευτήριο, στο παλιό κτίριο του σημερινού 3^{ου} Γυμνασίου και ένα ρουμανικό σχολείο απέναντι. Ακόμη, δίπλα στην ορθόδοξη Μητρόπολη, το κτήριο της οποίας οικοδομήθηκε το 1902 από τον Μητροπολίτη Μογλενών Ιωαννίκιο, λειτουργούσε η εξαρχική εκκλησία του Αγίου Παντελεήμονα, η οποία χωριζόταν με τοίχο από την ελληνική Μητρόπολη. Ο ναός της ορθόδοξης ελληνικής κοινότητας ήταν ο ναός του Αγίου Γεωργίου, ο οποίος δεν βρισκόταν στη γειτονιά Βαρόσι¹⁰.

Η χριστιανική συνοικία Βαρόσι της Φλώρινας διατηρήθηκε αναλλοίωτη σε μεγάλο ποσοστό, καθώς είναι το τμήμα της πόλης που δεν ακολούθησε τη διαδικασία των *ανταλλαξίμων* και κατά συνέπεια δεν ανοικοδομήθηκε. Κατά τον τρόπο αυτό, διατηρείται το κτηριακό απόθεμα, όπως διαμορφώθηκε στην περίοδο της Τουρκοκρατίας με ελάχιστες νέες επεμβάσεις, οι οποίες, στην περίοδο του Μεσοπολέμου, είναι περιορισμένες και αναγνωρίσιμες. Στα σπίτια που είναι κτισμένα πριν το 1864 τα ανοίγματα των όψεων είναι οργανωμένα κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλιστεί η ιδιωτικότητα των γειτόνων και χωροθετούνται στο βάθος του οικοπέδου. Ενδεχομένως, η υποχώρηση αυτή από την οικοδομική γραμμή οφείλεται στο γεγονός ότι μείωνε τα έξοδα της οικοδομικής άδειας, εφόσον οι ιδιοκτήτες της νέας οικοδομής δεν ήταν υποχρεωμένοι να πληρώνουν τους φόρους της πρόσοψης πάνω στο δρόμο, ενώ παράλληλα έδινε δυνατότητα για συνθέσεις με μνημειακές εισόδους ή σαχνισιά. Ωστόσο, όταν τα σπίτια κτίζονται πάνω στην οικοδομική γραμμή, εμφανίζονται

⁸ Οικονόμου, Α. (2014). Η Αρχιτεκτονική της Φλώρινας κατά την Απελευθέρωση. Η Μετάβαση από την Ανατολή στη Δύση. Στο Κ. Φωτιάδης, Σ. Ηλιάδου-Τάχου & Β. Βλασίδης, (επιμ.), *Η Δυτική Μακεδονία: Από την ελληνικό κράτος έως σήμερα*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, 128 – 149.

⁹ Ζαρκάδα Πιστιόλη Χρ. (2003). *Η αρχιτεκτονική της Φλώρινας στην Περίοδο του Μεσοπολέμου*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Πολυτεχνική. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή), 61.

¹⁰ Ηλιάδου-Τάχου, Σ. & Μπέτσας, Γ. (2008). Η εκπαίδευση στο μεταίχμιο του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα: Η περίπτωση της Φλώρινας. Στο Μ. Σουλιώτης (επιμ.), *Necati Cumali (1921 - 2001). Ένας Τούρκος συγγραφέας από τη Φλώρινα*. Φλώρινα: Βιβλιολογεϊόν, 95 – 106. Ανδρέου, Α., Ηλιάδου-Τάχου, Σ. & Μπέτσας, Γ. (2011). Η εκπαίδευση στη Μακεδονία (19ος αι-1914). Στο Σ. Μπουζάκης (επιμ), *Πανόραμα Ιστορίας της Εκπαίδευσης. Όψεις και Απόψεις*. Αθήνα: Gutenberg, τ. Α', 543-559.

με όψεις επίπεδες και απουσία προεξοχών τις περισσότερες φορές, συμμετρικά οργανωμένες με μικρούς κεντρικούς εξώστες και εκλεκτικιστικό λεξιλόγιο στη μορφολογική τους επένδυση¹¹.

*Λεωφόρος Τριανδρίας (Βαρόσιον)*¹²

Ο παραποτάμιος δρόμος στο Βαρόσι, σηματοδοτεί τον χώρο αναψυχής της πόλης, ενώ στη δυτική όχθη του Βαροσίου, στην πλατεία Ερμού ως το γεφύρι, λάμβανε χώρα και η εβδομαδιαία αγορά. Εκεί κατέφταναν οι χωρικοί έ μετά από ώρες ταξίδι με τα άλογα και τα γαϊδούρια τους και πουλούσαν τα προϊόντα τους. Η λαϊκή αγορά στη γειτονιά Βαρόσι αποτυπώθηκε σε πολλές γαλλικές καρτ-ποστάλ. Με τη μεταφορά του εμπορικού κέντρου της πόλης το 1923-1925 στο συγκρότημα των καταστημάτων της νέας δημοτικής αγοράς, ο χώρος της παλιά αγοράς στο Βαρόσι μετασχηματίζεται σε πλατεία αναψυχής, μετά την κατεδάφιση του συγκροτήματος των καταστημάτων που αναπτύσσονταν γραμμικά πάνω στο ποτάμι¹³.

Βιβλιογραφία

Χ. Ζαρκάδα. (1988). Το βαρόσι της Έδεσσας. *Αρχαιολογία*, 26, 45 – 53.

Ανδρέου, Α. & Ηλιάδου-Τάχου, Σ. (2008). Η Φλώρινα της οθωμανικής περιόδου σύμφωνα με τον εκλογικό κατάλογο του 1914 – 1915. Στο Μ. Σουλιώτης (επιμ.), *Necati Cumali (1921 - 2001). Ένας Τούρκος συγγραφέας από τη Φλώρινα*. Φλώρινα: Βιβλιολογεϊόν, 65 – 88.

¹¹ Ζαρκάδα Πιστιόλη Χρ. (2003). *ό.π.*, 61, 82 & 168.

¹² Φωτοθήκη Λέσχης Πολιτισμού Φλώρινας.

¹³ *Ο.π.*

- Ανδρέου, Α., Ηλιάδου-Τάχου, Σ. & Μπέτσας, Γ. (2011). Η εκπαίδευση στη Μακεδονία (19ος αι-1914). Στο Σ. Μπουζάκης (επιμ), *Πανόραμα Ιστορίας της Εκπαίδευσης. Όψεις και Απόψεις*. Αθήνα: Gutenberg, τ. Α', 543-559.
- Ζαρκάδα Πιστιόλη Χρ. (2003). *Η αρχιτεκτονική της Φλώρινας στην Περίοδο του Μεσοπολέμου*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Πολυτεχνική. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή).
- Ηλιάδου-Τάχου, Σ. & Μπέτσας, Γ. (2008). Η εκπαίδευση στο μεταίχμιο του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα: Η περίπτωση της Φλώρινας. Στο Μ. Σουλιώτης (επιμ.), *Necatî Cumali (1921 - 2001). Ένας Τούρκος συγγραφέας από τη Φλώρινα*. Φλώρινα: Βιβλιολογεΐον, 95 – 106.
- Κασκαμανίδης, Ι. (2004). Οθωμανική τοπογραφία της Φλώρινας στις αρχές του 20^{ού} αιώνα. Στο Α. Ανδρέου (επιμ.), *Πρακτικά Συνεδρίου «Φλώρινα 1912 – 2002» Ιστορία & Πολιτισμός*. Φλώρινα: Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας και Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών (Α.Π.Θ.), 75 – 104.
- Οικονόμου, Α. (2014). Η Αρχιτεκτονική της Φλώρινας κατά την Απελευθέρωση. Η Μετάβαση από την Ανατολή στη Δύση. Στο Κ. Φωτιάδης, Σ. Ηλιάδου-Τάχου & Β. Βλασίδης, (επιμ.), *Η Δυτική Μακεδονία: Από την ελληνικό κράτος έως σήμερα*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο, 128 – 149.
- Τοντόροφ, Ν. (1986). Η βαλκανική πόλη, 15^{ος} – 19^{ος} αιώνας. (μτφρ. Ε. Αβδελά & Γ. Παπαγεωργίου). Αθήνα: Θεμέλιο.
- Φωτοθήκη Λέσχης Πολιτισμού Φλώρινας.*